

ΣΠΗΛΑΙΟ «ΚΟΥΜΕΛΛΟΥ» ΑΡΧΑΓΓΕΛΟΥ ΡΟΔΟΥ

Ἐκ τῆς

Ἄννα Πετροχείλου*

Θέση : Τὸ σπήλαιο βρίσκεται Ν.Α. τῆς κωμόπολης Ἀρχάγγελος, σὲ ἀπόσταση 6 χλμ περίπου ἀπ' αὐτῆ, στὴν τοποθεσία «Κούμελλου» καὶ σὲ ὑψόμετρο 120 μ. περίπου Ἀνήκει στὴν Κοινότητα Ἀρχάγγελου Ρόδου. (Ἀριθμὸς Σπηλαιολογικοῦ Μητρώου: 4361).

Προσπέλαση : Ἡ κωμόπολη Ἀρχάγγελος συνδέεται μὲ τὴν Ρόδο μὲ ἀσφαλτοστρωμένο δρόμο μήκους 33 χλμ. Ἔχει πυκνὴ συγκοινωνία μὲ λεωφορεῖο. Ἀπὸ τὸν Ἀρχάγγελο ἀρχίζει ἀγροτικὸς ἀμαξιτὸς χωματόδρομος, ποὺ βρίσκεται σὲ κακὴ κατάσταση, μήκους 4 χλμ. περίπου. Ἀπὸ τὸ τέλος τοῦ ἀρχίζει ἀνώμαλο κατηφορικὸ μονοπάτι, ποὺ διακόπτεται ἀπὸ ἐπίπεδη καλλιεργήσιμη ἔκταση. Μετὰ τὸ τέλος τῆς, τὸ μονοπάτι συνεχίζει ἀνηφορικὰ σὲ ἀρκετὰ ἀνώμαλη πλαγιά ὑψώματος, γιὰ νὰ καταλήξει κατηφορικὰ μέχρι τὴν εἴσοδο τοῦ σπηλαίου. Πορεία 45 λεπτά τῆς ὥρας.

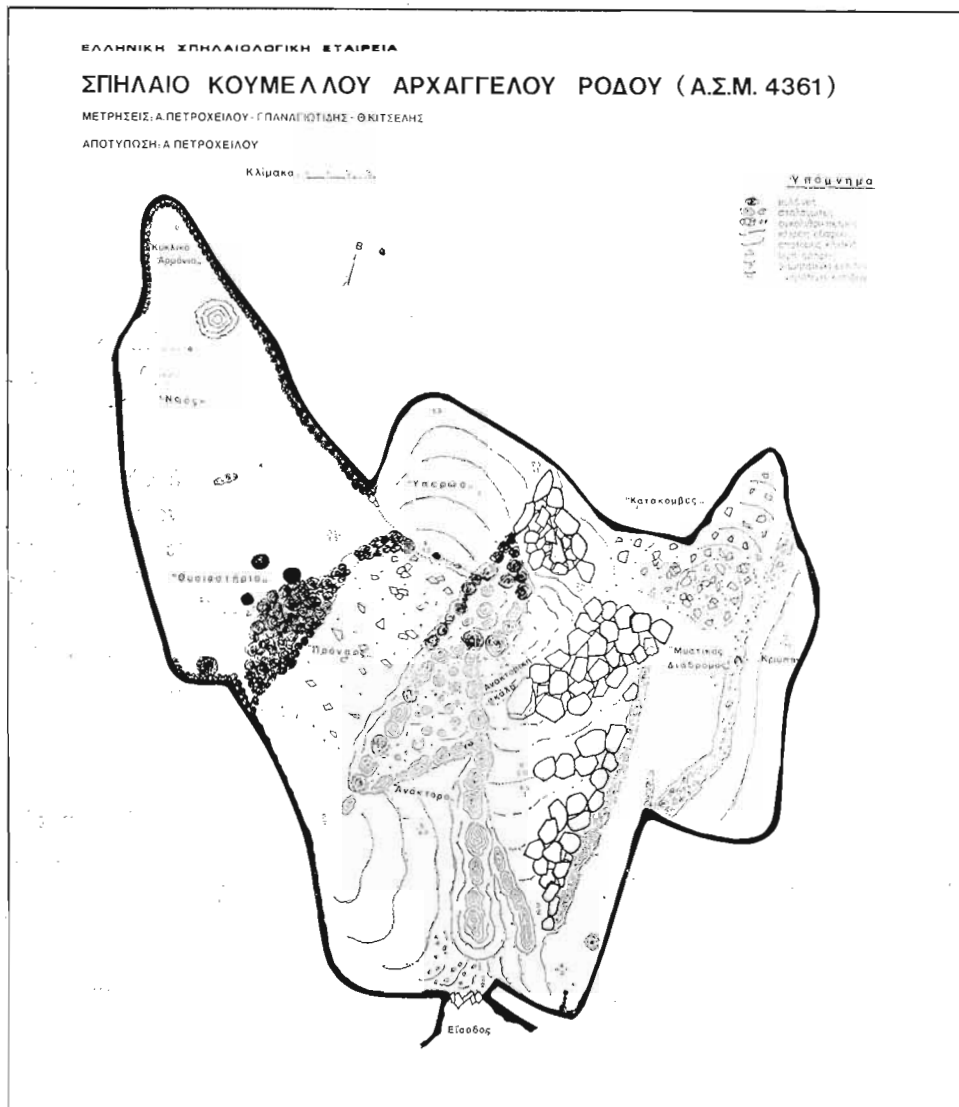
Περιοχὴ : Ἡ περιοχὴ τοῦ σπηλαίου εἶναι πολὺ κατηφορικὴ μὲ θέα πρὸς τὴ θάλασσα, ἀλλὰ πρὸς τὴν ἀκτὴ καταλήγει ἀπόκρημνη. Σ' ὅλη τὴν ἔκταση δὲν ὑπάρχει δασικὴ βλάστηση, φυτρώνουν μόνο μικροὶ θάμνοι. Ὁ ἀσβεστόλιθος, ποὺ τὴν καλύπτει, εἶναι ἀρκετὰ καρστοποιημένος.

Ἱστορικό : Σύμφωνα μὲ τὶς πληροφορίες τοῦ προέδρου τῆς Κοινότη-
τας Ἀρχάγγελου κ. Ἐμ. Πιννίκα, οἱ πρῶτες ἐρευνες τοῦ σπηλαίου καὶ ἡ
διαπίστωση τῆς ἀξίας τοῦ ἔγιναν ἀπὸ τὸν τέως διευθυντὴ τοῦ Δημ. Σχο-

* PETROCHILOU, A. J.— (Spéléologue) : La grotte Kouméllou Arhanguelou à Rhodes (Grèce).

λείου Ἀρχάγγελου κ. Γ. Βασιλειάδη, ὁ ὁποῖος τοῦ γνωστοποίησε τὶς ἀπόψεις του.

Ἀκολούθησαν τρεῖς ἐπισκέψεις στὸ σπήλαιο ἀπὸ τὸν πρόεδρο κ. Βασιλειάδη καὶ ἄλλους, κατὰ τὶς ὁποῖες διαπιστώθηκε ἡ πραγματικὴ τουρι-

Εἰκ. 1. Σχέδιο κάτοψης τοῦ σπηλαίου «Κούμελλου» Ἀρχάγγελου Ρόδου.

στική αξία του. Ὑστερα ἀπ' αὐτὴ τὴ διαπίστωση, ἡ Κοινότητα Ἀρχάγγελου μὲ ἐγγραφοῦ τῆς παρακάλεσε τὴν Ε.Σ.Ε. νὰ ἀναλάβει τὴ λεπτομερῆ ἐξερεύνηση τοῦ παραπάνω σπηλαίου. Ἡ Ε.Σ.Ε. ἀνάθεσε τὴν ἐξερεύνησίν του, χαρτογράφηση κ.λπ. στὴν κ. Ἄννα Πετροχειλοῦ μὲ συνεργάτες τῆς τοὺς κ. κ. Γ. Παναγιωτίδου καὶ Θ. Κιτσέλη, πού πραγματοποιήθηκε τὸ Δεκέμβριο τοῦ 1977, μὲ δαπάνες τῆς Κοινότητος Ἀρχάγγελου. Τὴν ἐξερεύνηση παρακολούθησαν ὁ πρόεδρος τῆς Κοινότητος κ. Ε. Πιννίκος, ὁ κ. Γ. Βασιλειάδης καὶ βοήθησε ὁ κ. Γ. Πορτοκαλᾶς, γραμματέας τῆς Κοινότητος.

Τὸ σπήλαιο : Ἡ εἴσοδος τοῦ σπηλαίου ἔχει πλάτος $1,2 \times 1,5$ μ. μὲ σχῆμα ἀψιδωτό. Ἀκολουθεῖ ἀπότομη κατάβαση 2 μ. ἀπ' ὅπου διανοίγεται ὁ πρῶτος θάλαμος μὲ διαστάσεις $11 \times 8 \times 5$ μ. (μῆκος — πλάτος — ὕψος). Πρὸς τὰ δεξιὰ του καὶ ἔμπρός, ἔχουν ἀναπτυχθεῖ σειρὲς ἀπὸ πελώριους σταλαγμίτες, πού τὸν χωρίζουν ἀπὸ ἄλλα διαμερίσματα. Τὸ δάπεδό του εἶναι κατηφορικὸ πρὸς τ' ἄριστερά χωρὶς ἐμπόδια. Ἐξ αἰτίας τοῦ μεγάλου πρῆπου στολισμοῦ του τοῦ δόθηκε τὸ ὄνομα «Ἀνάκτορο» (Βλ. εἰκ. 1).

Στὸ τέλος τοῦ ἄριστεροῦ τοίχου του ὑπάρχει ἄνοιγμα μὲ πλάτος 1,5 μ. πού ὀδηγεῖ στὸ δεύτερο θάλαμο μὲ διαστάσεις $12,5 \times 5 \times 4$ μ., μὲ θαυμάσιους τοίχους ἀπὸ κολόνες καὶ σταλαγμίτες. Τὸ δάπεδό του εἶναι ἀρκετὰ ἀνηφορικὸ καὶ καλυμμένο μὲ κυλισμένες πέτρες. Τοῦ δόθηκε τὸ ὄνομα «Πρόναος». Τόσο στὸν ἄριστερό, ἀπὸ κολόνες τοῦ τοίχου του, ὅσο καὶ σ' αὐτὸν πρὸς τὸ τέλος τοῦ θαλάμου, ὑπάρχουν ἀνοίγματα, πού ὀδηγοῦν σὲ ἄλλους θαλάμους.

Τὸ ἄνοιγμα τοῦ ἄριστεροῦ τοίχου, μὲ πλάτος 0,4 μ., εἶχε κάποτε χτιστεῖ μὲ πέτρες, πού μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου γκρεμίστηκαν. Ὅμως στὸ ψηλότερο σημεῖο τοῦ ἀνοίγματος μερικὲς πέτρες παραμένουν στὴ θέση τους, γιὰ εἶναι συγκολλημένες μὲ σταλακτιτικὸ ὑλικό (Βλ. εἰκ. 2).

Τὸ ἄνοιγμα αὐτὸ ὀδηγεῖ σὲ πολὺ μεγάλο θάλαμο μὲ διαστάσεις $19 \times 12 \times 4$ μ. Στὴν ἀρχὴ τοῦ δεξιοῦ τοίχου τοῦ θαλάμου αὐτοῦ, κοντὰ στὸ σημεῖο τῆς ὀροφῆς, ὑπάρχει χαμηλὸ καὶ πλατὺ ἄνοιγμα, πού ὀδηγεῖ σὲ μικρὸ θάλαμο, στὸ «Ὑπερῶ». Στὸ ἄριστερὸ τμήμα τοῦ ἀνοίγματος, ὑπάρχουν τοποθετημένες πέτρες, ἴσως γιὰ νὰ περιορισθεῖ τὸ ἄνοιγμα, ἴσως ὅμως νὰ εἶναι ὑπολείμματα χτισίματος, γιὰ κλείσιμο τοῦ ἀνοίγματος. Κι' αὐτὲς οἱ πέτρες εἶναι συγκολλημένες μὲ σταλακτιτικὸ ὑλικό, ὅπως καὶ στὸ προηγούμενο ἄνοιγμα (Βλ. εἰκ. 3).

Στὴν ἀρχὴ τοῦ ἄριστεροῦ τμήματος τοῦ ἴδιου θαλάμου ἔχουν ἀναπτυχθεῖ πολλὲς, μεγάλες καὶ ὠραιότατες κολόνες. Ἀνάμεσα ἀπὸ τὸ τέλος τους καὶ τὸν ἄριστερὸ τοῖχο του παραμένει κενό, σὰν μικρὸς θάλαμος, μὲ διαστάσεις $3,5 \times 4 \times 2,5$ μ. Ἡ ὀροφή του εἶναι στολισμένη μὲ λεπτοὺς σταλακτίτες καὶ τὸ περιβάλλον ὑποβλητικὸ. Ὄνομάστηκε «Θυσιαστήριον».

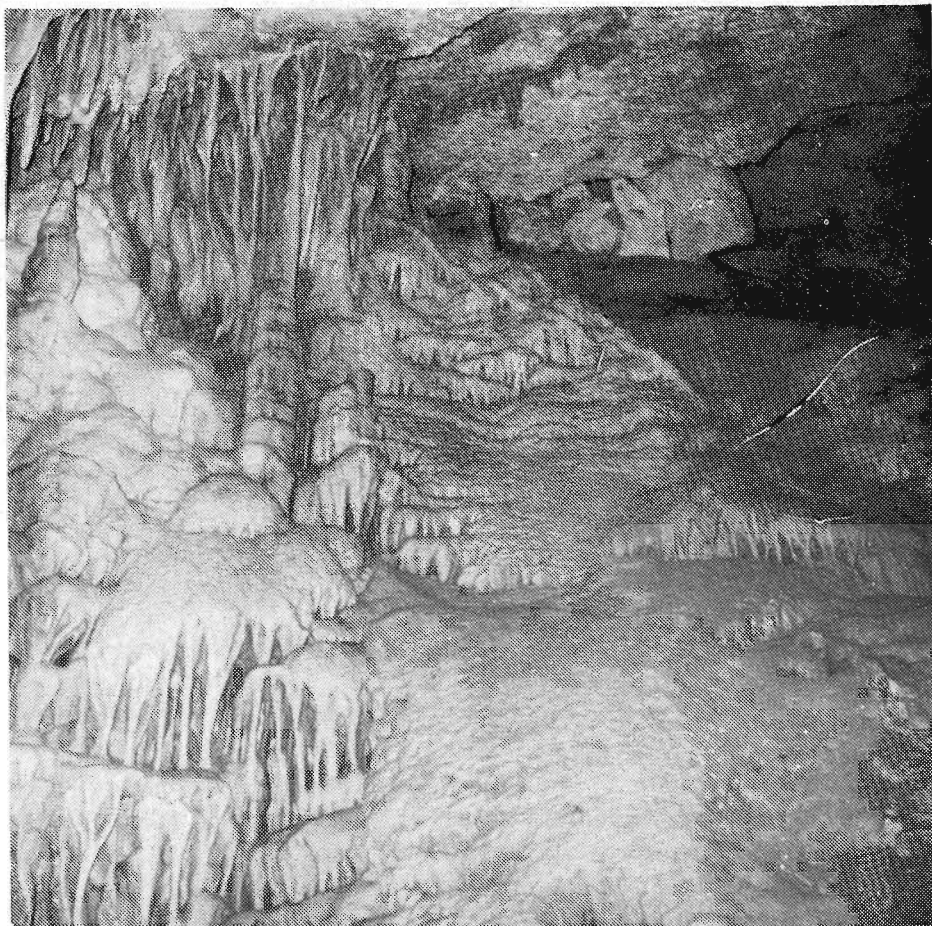
Ὁ στολισμὸς τῶν τοίχων τοῦ μεγάλου θαλάμου παρουσιάζει καταπληκτικὲς συνθέσεις. Πρὸς τὸ κέντρο του, μιὰ σειρὰ ἀπὸ λεπτὲς κολόνες, πού τις πλασιώνουν παραπεταματοειδεῖς σταλακτίτες κρεμασμένοι ἀπὸ τὴν ὀροφή, ἐντυπωσιάζουν μὲ τὴν ὁμορφιά τους. Πίσω ἀπ' αὐτὲς ἔχουν γίνει στὸ δάπεδο ἀνασκαφὲς ἀπὸ ἄγνωστους, σὲ βάθος 1,5 μ. καὶ σὲ ἄρκετὸ μῆκος καὶ πλάτος. Ὅμως δὲν διαπιστώθηκε τίποτα, πὺ νὰ ἀποδείχνει ἀνθρώπινη ἐγκατάσταση παλιότερης ἐποχῆς, ἐκτὸς ἀπ' τις χτισμένες πέτρες στὰ δύο ἀνοίγματα αὐτοῦ τοῦ θαλάμου, ἀνάμεσα ἀπὸ φυσικὸ στολισμὸ, ὅπως ἀναφέραμε.

Εἰκ. 2. Σπήλαιο «Κούμελλου» Ἀρχάγγελου Ρόδου. Διακρίνονται μερικὲς χτισμένες πέτρες στὸ πάνω τμήμα τοῦ περάσματος ἀπὸ τὸν «Πρόναο» στὸ «Ναό».

Τὸ πλάτος αὐτοῦ τοῦ θαλάμου συνεχῶς μειώνεται πρὸς τὸ τέλος του, ὅπου καταλήγει, σὰν ἔσοχή, μὲ πλάτος 1 μ. Τὸ σημεῖο αὐτὸ εἶναι στολισμένο ἀπὸ ὅλες του τὶς πλευρὰς μὲ θαυμάσιους σωληνωτοὺς σταλακτίτες σὲ ὄλο του τὸ ὕψος τῶν 6 μ., πού μοιάζουν μὲ ἡμικυκλικὸ «ἀρμόνιο». Σ' αὐτὸ τὸν τόσο ἐντυπωσιακὸ θάλαμο δόθηκε τὸ ὄνομα «Ναός» (Βλ. εἰκ. 4).

Στὸ τέλος τοῦ προηγούμενου θαλάμου, τοῦ «Πρόναου», ὑπάρχει ἄνοιγμα ἀνάμεσα ἀπὸ κολόνες πλάτους 0,8 μ., πού ὁδηγεῖ στὸν ψηλότερο θάλαμο τοῦ σπηλαίου, γι' αὐτὸ τοῦ δόθηκε τὸ ὄνομα «Ἐπερῶ». Οἱ διαστάσεις του εἶναι $7,5 \times 8 \times 2,5$ μ. Τὸ δάπεδό του εἶναι πολὺ ἀνηφορικὸ σὲ ὄλο του τὸ πλάτος. Πρὸς τὰ ἀριστερὰ βρίσκεται τὸ ἄνοιγμα μὲ τὶς κολλημένες πέτρες

Εἰκ. 3. Σπήλαιο «Κούμελλου» Ἀρχάγγελου Ρόδου. Διακρίνονται στὸ ἀριστερὸ μέρος τοῦ ἀνοίγματος, πού ὁδηγεῖ ἀπὸ τὸ «Ναὸ» στὸ «Ἐπερῶ» μερικὲς τοποθετημένες πέτρες.

ἀπὸ σταλακτιτικὸ ὕλικό, πὸ τὸ συνδέει μὲ τὸ «Ναό», ὅπως ἔχουμε ἀναφέρει. Πρὸς τὰ δεξιὰ του, στὴν ἀρχὴ ὑπάρχει σειρὰ ἀπὸ κολόνες, σὰν τοίχος καὶ σὲ συνέχεια ὀγκόλιθοι, πὸ κατάπεσαν ἀπὸ τὴν ὄροφῆ.

Τὸ πέρασμα ἀνάμεσα ἀπὸ τοὺς ὀγκόλιθους, πὸ καλύπτουν ἑκταση 5×3 μ. (μῆκος — πλάτος) ἐπιτυγχάνεται μόνον ἀπὸ τὸ τέλος της, στὸ ψηλότερο σημεῖο τοῦ θαλάμου καὶ σὲ συνέχεια περιστροφικά, πρὸς τὰ δεξιὰ, πάνω στοὺς μικρότερους.

Ἐκ τὸ ἀριστερὸ τέλος τῶν ὀγκόλιθων καὶ σὲ κατακόφυρο βάθος 3,5 μ. διανοίγεται θάλαμος μὲ διαστάσεις $8 \times 4 \times 7$ μ. Ἐκ τὸ κέντρο του μέχρι τὸ τέλος, πρὸς τὰ ἀριστερά, ὁ θάλαμος πλαταίνει κατὰ 5 μ. σὰν ἐσοχὴ ἀνηφορικῆ. Τὸ δάπεδό του εἶναι ἀρκετὰ κατηφορικὸ ἀπ' ὅλες του τὶς πλευρὲς, πρὸς τὸ κέντρο του καὶ καλύπτεται ἀπὸ μεγάλες πέτρες, πὸ ἀποσπαστήκαν ἀπὸ τὴν ὄροφῆ. Ἐνάμεσά τους ὑπάρχουν κενά, πὸ ἴσως νὰ ὀδηγοῦν σὲ χαμηλότερα ἐπίπεδα. Τοῦ δόθηκε τὸ ὄνομα «Κατακόμβες».

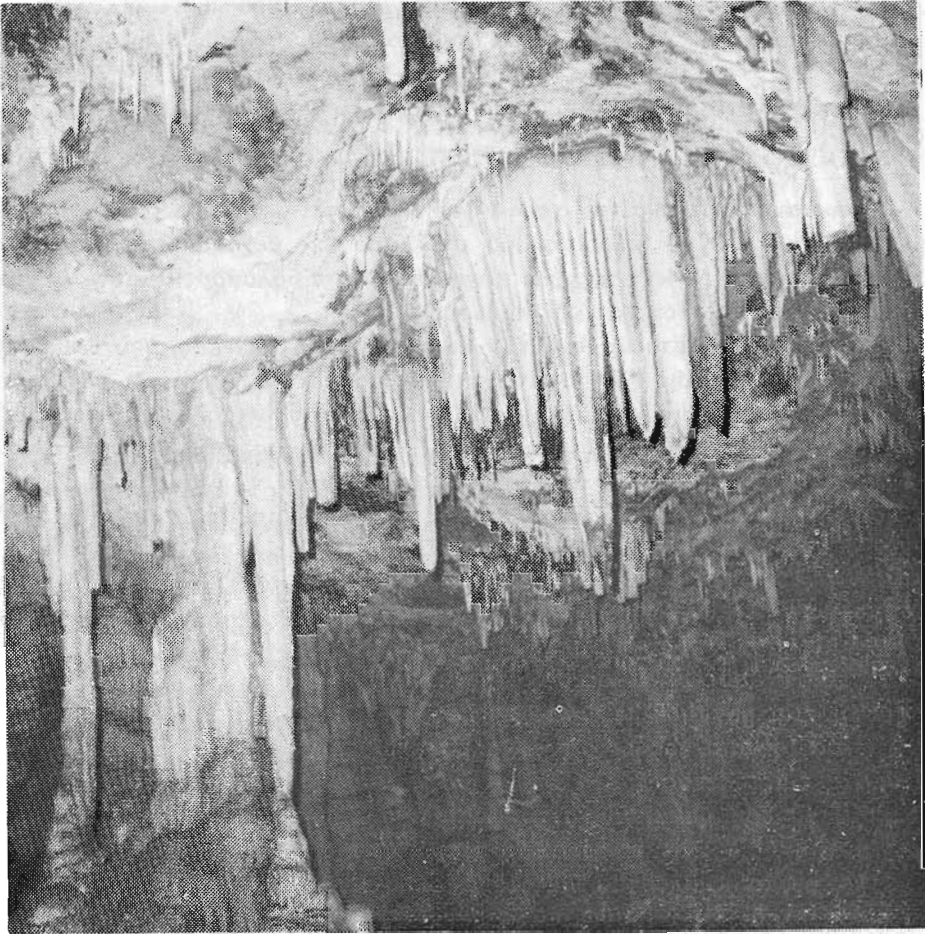
Τὸ κατέβασμα σ' αὐτὸ τὸ θάλαμο ἐπιτυγχάνεται μόνον ἀπὸ τὸ τέλος τῶν ὀγκόλιθων, βαδίζοντας σὲ ἀνηφορικὴ σταλαγματικὴ διάβαση, μὲ διαστάσεις $7 \times 2,5 \times 5$ μ. Πρὸς τὰ δεξιὰ της ὑπάρχει σειρὰ ἀπὸ κολόνες, πὸ ἔχει δημιουργήσῃ τοίχο, ἐνῶ πρὸς τὰ ἀριστερά της συνεχίζεται ἡ κάλυψη τοῦ δαπέδου ἀπὸ ὀγκόλιθους μὲ πλάτος στὴν ἀρχὴ 5 μ., πὸ μειώνεται συνεχῶς, γιὰ νὰ τελειώσῃ ὕστερα ἀπὸ 16 μ.

Ἐκ τὸ αὐτὸ τὸ συγκρότημα τῶν ὀγκόλιθων, πὸ εἶναι πολὺ κατηφορικὸ κατὰ μῆκος καὶ ἀπότομο πρὸς τὰ ἀριστερά, εἶναι παράλληλο μὲ τὸν πρῶτο θάλαμο τοῦ σπηλαίου, τὸ «Ἀνάκτορο» καὶ χωρίζεται ἀπ' αὐτὸν μὲ σειρὰ ἀπὸ θαυμάσιους ὀγκώδεις σταλαγμίτες καὶ κολόνες. Ἐπίσης κατὰ μῆκος τοῦ ἀριστεροῦ τέλους τῶν ὀγκόλιθων ἔχουν ἀναπτυχθεῖ μικρότεροι σταλαγμίτες. Ἐνάμεσα σ' αὐτοὺς καὶ σ' ἐκείνους τοῦ τοίχου τοῦ σπηλαίου ὑπάρχει παράλληλος καὶ ἐπίπεδος διάδρομος, πὸ ὀδηγεῖ στὸν χαμηλότερο θάλαμο τοῦ σπηλαίου, στὶς «κατακόμβες», μὲ διαστάσεις $20 \times 2 - 3,5 \times 3$ μ. Ὀνομάστηκε «Μυστικὸς διάδρομος».

Ἐκ τὸ κέντρο τοῦ διαδρόμου μέχρι τὸ τέλος του, πρὸς τὰ δεξιὰ, ἔχει ἀναπτυχθεῖ σειρὰ ἀπὸ μικρὲς κολόνες καὶ σταλαγμίτες, πὸ τὸν χωρίζουν ἀπὸ παράλληλο μακρόστενο θάλαμο μὲ διαστάσεις $14 \times 2,5 - 4 \times 3$ μ. Ὀνομάστηκε «Κρύπτη».

Ἐκ τὴν σύνδεση ὅλου αὐτοῦ τοῦ τμήματος μὲ τὸν πρῶτο θάλαμο («τὸ Ἀνάκτορο»), γίνεται ἀπὸ τὸ νοτιότερο σημεῖο του, ἀπὸ στενὸ καὶ ἀνηφορικὸ πέρασμα, πὸ καταλήγει στὴν εἴσοδο τοῦ σπηλαίου.

Σπηλαιογένεση: Τὸ σπήλαιο εἶναι διανοιγμένο σὲ ἀσβεστόλιθο ἀπὸ διάβρωση, κυρίως ἀπὸ τὴν ὄροφῆ του. Ἐκ τὴν διάβρωση ἐπίσης ἔχουν ἀποσπασθεῖ ἀπὸ τὴν ὄροφῆ ὀγκόλιθοι καὶ μικρότερες πέτρες, πὸ ἔχουν καλύψει

Εικ. 4. Σπήλαιο «Κούμελλου» Ἀρχάγγελου Ρόδου. Κολόνα στο κέντρο τοῦ «Ναοῦ».

κατὰ μεγάλο ποσοστό τὸ δεξιὸ τμήμα τοῦ σπηλαίου. Ἀντίθετα ὁ βορειοδυτικὸς θάλαμός του, ὁ «Ναός», εἶναι ἐπίπεδος καὶ καλυμμένος μὲ παχὺ στρώμα χώματος. Τὰ νερά, ποὺ τὸν διανοίξανε, διαφύγανε καὶ ἀπ' τὸ «Ναό», κυρίως ὅμως ἀπὸ τὶς «Κατακόμβες». Ἡ εἴσοδος του διανοίχθηκε πολὺ ἀργότερα, πάλι ἀπὸ διάβρωση, ποὺ εἶχε σὰν ἀποτέλεσμα τὴν ἀπόσπαση μερικῶν ὀγκόλιθων, ποὺ κύλησαν στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ σπηλαίου.

Διαστάσεις: Τὸ σπήλαιο ἐκτείνεται ἀπὸ Ν.Α. πρὸς Β.Δ. σὲ εὐθεία γραμμὴ 45 μ. Τὸ μεγαλύτερο βάθος του, ἀπὸ τὸ ἐπίπεδο εἰσόδου, φθάνει τὰ

8,5 μ Ἡ ἔκτασή του καλύπτει 1.400 τετραγωνικά μέτρα περίπου καὶ τὸ μήκος τῶν διαδρόμων του εἶναι 230 μ. περίπου.

Κλιματολογία : Ἡ θερμοκρασία τοῦ σπηλαίου τὸ Δεκέμβριο τοῦ 1977 ἦταν 19°C καὶ ἡ ὑγρασία του 70 %.

Τουρισμός : Ἄν καὶ τὸ σπήλαιο δὲν διαθέτει μεγάλη ἔκταση, διαθέτει ὅμως πλουσιότατο καὶ ἐντυπωσιακὸ στολισμὸ ἀπὸ μεγαλοπρεπεῖς κολόνες, σταλαγμίτες καὶ σταλακτίτες, πού τὸ χωρίζουν σὲ θαλάμους. Γιαυτὸ θεωρήθηκε ἀξιόλογο ἀπὸ τουριστικῆς πλευρᾶς.

Ἐπίσης ἡ ἀπόσταση ἀπὸ τὴν κωμόπολη Ἀρχάγγελος, πού θεωρεῖται τουριστικὸ κέντρο τῆς Ρόδου, εἶναι μικρὴ, περίπου 6 χιλιόμετρα. Ἡ προσπέλασή του κατὰ τὸ μεγαλύτερο μέρος γίνεται μὲ ἀγροτικὸ δρόμο, πού ἀπαιτεῖ ὅμως βελτίωση. Ὑπολείπεται διάνοιξη δρόμου μέχρι τὸ σπήλαιο, πού κατὰ τὴ γνώμη μας δὲν θὰ παρουσιάσει προβλήματα.

Πρέπει ἐπίσης νὰ ἀναφέρουμε ὅτι ἡ εἴσοδος του βρίσκεται σὲ περιβλεπτή θέση μὲ θέα πρὸς τὴ θάλασσα.

Ἄν ἀξιοποιηθεῖ τουριστικά, θὰ δημιουργηθεῖ ἀκόμα ἓνας πόλος ἑλξεως, εἰδικὰ γιὰ τὴν κωμόπολη τοῦ Ἀρχαγγελοῦ καὶ γενικότερα γιὰ τὴ Ρόδο, πού διαθέτει πολλὰ σύνδρομα τουριστικὰ στοιχεῖα, ὅπως ἀρχαίους καὶ ἱστορικούς χώρους, ἱστορικὰ μνημεῖα, ἱαματικὲς πηγές, ἐξοχές, γραφικὰ χωριά. Ἀκόμα θὰ βοηθήσει στὴν ἄνοδο τοῦ βιοτικῆς ἐπιπέδου τῶν κατοίκων τῆς περιοχῆς καὶ γενικότερα στὴν Ἐθνικὴ Οἰκονομία.

R É S U M É

La grotte de «Koumellou» Arhanguelou à Rhodes (No. 4361) est située 6 klm Nord - Est d'Arhanguelou qui se trouve à peu près 33 klm loin de Rhodes.

Il s'agit d'une grotte importante de point de vue touristique. Les stalagmites et stalactites qui forment une décoration merveilleuse la divisent en plusieurs salles, qui ont pris des noms différents comme «temple», «catacombes» etc.

La grotte est ouverte au calcaire par l'érosion.

Les pierres qui se trouvent par terre parmi les stalagmites se sont détachées du plafond. Dimensions : longueur directe : 45 m, profondeur : 8,5 m, surface : 1.400 m² En Décembre 1977 la température était de 19 °C et l'humidité 70 %.